

Hajduk Dániel János¹

Vallási konfliktusok Afrikában az iszlám és a kereszténység határán

Nigéria és a Közép-afrikai Köztársaság

Religious Conflicts in Africa on the Border of Islam and Christianity

Nigeria and the Central African Republic

Absztrakt

A harmadik világban nem egyedülálló, hogy a globalizáció következtében a lemaradottságukkal egyre inkább tisztában levő fejlődő és sok esetben még mindig jelentős törzsi és vallási megosztottsággal rendelkező heterogén társadalmak helyzetükön, valamilyen ideológia mentén igyekeznek akár erőszakos úton javítani. Mindezen folyamatokat a Sierra Leone – Szomália-tengelyen elhelyezkedő Közép-afrikai Köztársaság és Nigéria esetében a napjainkban ismét előtérbe kerülő keresztény–muszlim konfliktus is tovább bonyolítja. Jelen dokumentum célja a két országban zajló biztonsági és politikai folyamatok előzményeinek és aktualitásainak áttekintése mellett egy átfogó kép rajzolása a kontinens szívében végbemenő vallási konfliktusok jellegéről, a regionális biztonság helyzetéről.

Kulcsszavak: kereszténység, iszlám vallás, Nigéria, Közép-afrikai Köztársaság, konfliktus

Abstract

In the African region it is not unique, that due to globalisation the developing countries—which are becoming more and more aware of their international situation, still

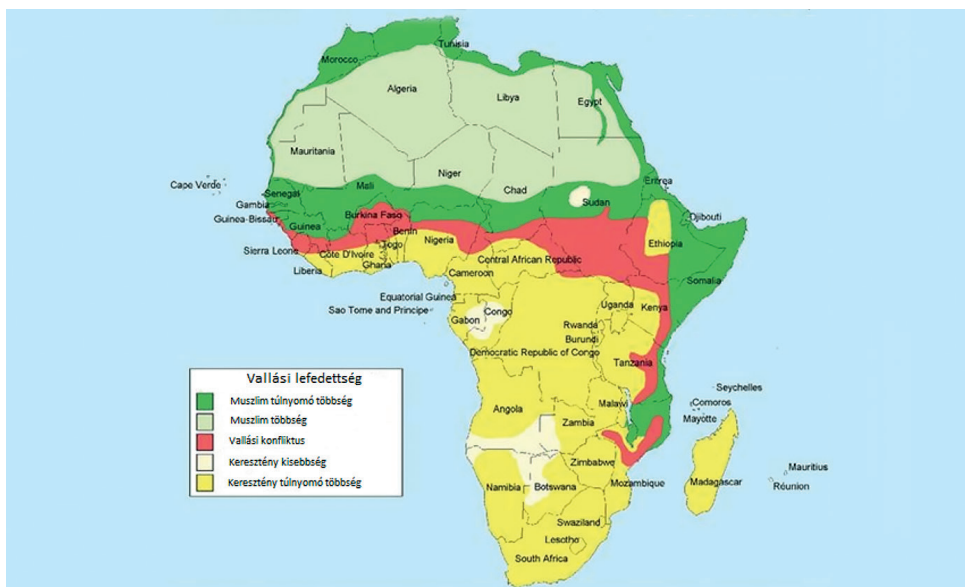
¹ Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, e-mail: hajduk.daniel.janos@gmail.com

having tribal and religious separation in their heterogen society—are trying to improve their possibilities sometimes even with violent tools and methods according to the actual ideology. These processes in the two countries of Nigeria and the Republic of Central-Africa on the so-called Sierra Leone–Somali axis are even mixed with the Christian–Muslim conflict. The aim of this paper is to overview the ongoing security and political processes of these two countries and to depict the actualities about the nature of the religious conflicts and the security situation in the heart of the continent.

Keywords: Christianity, Islam religion, Nigeria, Republic of Central-Africa, conflict

Bevezetés

A harmadik világban nem egyedülálló, hogy a globalizáció következtében a lemaradottságukkal egyre inkább tisztában levő fejlődő és sok esetben még mindig jelentős törzsi és vallási megosztottsággal rendelkező heterogén társadalmak helyzetükön valamilyen ideológia mentén igyekeznek akár erőszakos úton javítani. A politikai hatalom megszerzéséért folytatott küzdelemben az utóbbi időszakban kiemelkedő jelentőséget szerzett magának a keresztény–muszlim vallási ellentét. A kontinensen a két vallás közti földrajzi választóvonal, a Sierra Leone – Szomália-tengely. Ettől északra muszlim (a világ muszlimjainak körülbelül 50%-a), délre pedig keresztény többség (a globális kereszténység körülbelül 25%-a) található² (1. ábra).

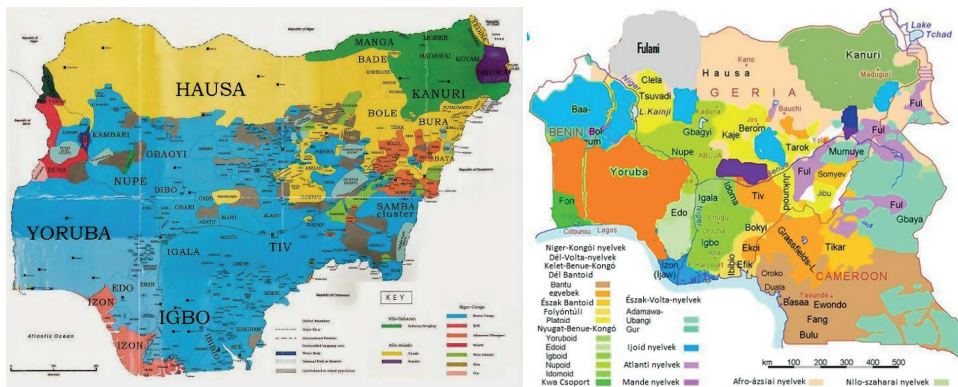
1. ábra: Afrika vallási övezetei

Forrás: <https://geography.name/islam-in-africa/>

² NÉMETH 2021.

A Közép-afrikai Köztársaság egy, az afrikai kontinens szívében fekvő, 623 ezer négyzetkilométeren elterülő köztársaság. A kontinens északi és déli részétől is azonos távolságra való elhelyezkedése jól tükrözi 4,7–5,5 millió főre becsült társadalmának megosztottságát. Az etnikai csoportokban gazdag ország (2. ábra) lakossága vallását tekintve körülbelül 50%-ban keresztény, 15%-ban muszlim és 35%-ban pedig egyéb vallási meggyőződésű. Éves GDP-jét tekintve az ország 295 milliárd dolláros, javarészt mezőgazdaságból, valamint gyémánt- és fakitermelésből álló gazdasága a régióban az egyik legalacsonyabb.³

Nigéria mint Nyugat-Afrika egyik meghatározó, 923 768 négyzetkilométeres területen keresztül átívelő országa a Közép-afrikai Köztársasághoz hasonlóan szintén a kontinens vallási választóvonalán helyezkedik el, aminek eredményeképp társadalma és kultúrája rendkívül sokszínű. Afrika legnépesebb országaként (körülbelül 219 millió fő⁴) a fellángoló és esetlegesen elhúzódó konfliktusok vallási gyökerei nem egyediek, ugyanis a társadalom mintegy 50%-a muszlim, 40%-a keresztény és 10%-a törzsi vallású.⁵ A konfliktusok mögött meghúzódó társadalmi okok között említésre méltó továbbá az etnikai sokszínűség is. Nigériában közel 500 etnikum található. Gazdaságát tekintve a 468 milliárd dolláros GDP alapját elsősorban az olaj- és ásványkitermelés (szén, mész, stb.) jelenti. Annak ellenére azonban, hogy az ország gazdasága a kontinensen kiemelkedő, a lakosság körülbelül 62%-a szegénységben él.

2. ábra: Nigéria etnikai és nyelvi térképei

Forrás: <https://biafrandotorg.files.wordpress.com/2015/07/nigeria-map8.jpg>; https://biafrandotorg.files.wordpress.com/2015/07/492228_65785d30767.jpg

Az immáron több évtizede tartó fel-fellángoló, közép-afrikai köztársaságbéli konfliktus megoldását tovább nehezíti az ország 1960-as függetlenedését követő gyenge és törékeny államiság. A Fund For Peace által készített Fragile State Index 2022. évi listájában a Közép-afrikai Köztársaság globálisan az utolsó 5 állam között végzett és „Magas Veszély” besorolást kapott, Nigéria hátulról a 16. helyen kapott pozíciót

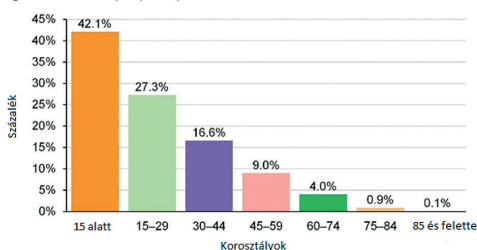
³ HOOGSTRATEN – O'TOOLE – GILES-VERNICK [é. n. a.]; Lásd: www.worlddata.info/africa/central-african-republic/index.php

⁴ HACKETT 2022.

⁵ MARSAL-NAGYÉNYÉ 2020: 195–205.

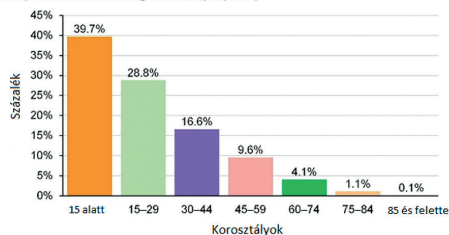
„Veszély” besorolás mellett. Általánosságban elmondható, hogy a gyenge államokban, amelyekben a központi hatalom nem elég erős az egész ország területére kiterjedő erőszak-monopólium fenntartására, a közigazgatási és a szociális rendszer is csupán nehezen, vagy egyáltalán nem működik. A kaotikus állapotokban jellemzően felértékelődnek a regionális aktorok és csoportosulások szerepei. Az ilyen csoportok támogató táborukat elsősorban valamilyen törzsi vagy vallási identitás, illetve meggyőződés mentén töltik fel. A toborzást, míg a Közép-afrikai Köztársaságban jelentős mértékben segíti a gazdasági helyzetből fakadó általános megélhetési nehézség, illetve a társadalom fiatal jellege, addig Nigériában az említettekén túl ide sorolható a nagy fokú etnikai megosztottság is. Egy 2019-es felmérés szerint a közép-afrikai lakosság közel 40%-a 15 évnél, 68%-a pedig 29 évnél fiatalabb. Ugyanezen értékek Nigériában 42,1% és 69,4%⁶ (3. ábra).

Nigéria korosztályai (2019)

© Encyclopædia Britannica, Inc.

Közép-Afrikai Köztársaság korosztályai (2020)

© Encyclopædia Britannica, Inc.

3. ábra: Demográfiai ábrák (Nigéria és a Közép-afrikai Köztársaság)

Forrás: www.britannica.com/place/Central-African-Republic/Settlement-patterns; www.britannica.com/place/Nigeria/Settlement-patterns

A konfliktusok eredete

Közép-afrikai Köztársaság

Habár a harmadik világ egyik legszélsőségebb vallási gyökerű konfliktusa⁷ a globális világ számára csupán 2013-ban vált közismertté, a polgárháború teljes megértése érdekében ennél jóval korábban célszerű visszanyúlni. A konfliktus eskalációja előtti utolsó, még választott államfő Ange-Félix Patassé volt. Őt követően az állam irányítását lényegében puccsal vagy más, a társadalom egy része által illegitimnek vélt módon vették át utódai, ami valamennyi esetben a társadalmi elégedetlenség erőszakos megnyilvánulását, illetve a két, időközben vallási alapon szerveződő tábor egymásnak feszülését eredményezte. Az első ilyen utód François Bozizé volt, aki puccsához szükséges támogatását elsősorban Csád elnökétől, Idriss Déby-től kapta. Tízéves regnálása alatt a nepotizmus fogalmának teljes kimerítésén túl, az ország

⁶ Fund For Peace 2022; HOOGSTRATEN – O'TOOLE – GILES-VERNICK [é. n. b.].

⁷ Euronews 2014.

életében nem hozott tényleges változást. Jellemző volt rá, hogy a kulcspozíciókat közvetlen családtagjaival töltötte fel, illetve hogy mélységesen elvetette a hadsereg modernizációját, ugyanis attól tartott, hogy egy erős hadsereg képes volna puccsot szervezni ellene. Riválisa azonban végül mégsem a katonaság egyik vezetője, hanem az UFDR (Demokratikus Erők Uniója az Egységért) szervezet éléről Michel Djetodia lett, aki 2004-ben háborút hirdetett ellene. Bázisát azok az elsősorban az ország északi részén fekvő területek adták, amelyekre a központi hatalom ellenőrzése már nem terjedt ki. Eme területekkel kapcsolatban fontos megjegyezni továbbá, hogy az ország gyémántlelőhelyeinek jelentős része is itt helyezkedik el⁸ (4. ábra).

4. ábra: A Közép-afrikai Köztársaság nyersanyagai
Forrás: Hosszú 2015.

A kibontakozó államhatalmi konfliktus másik anyagi forrását az illegális elefántcsont-kereskedelem jelentette, amely a bevételeken túl a harcoló állomány éllemezését is elősegítette. Fontos megemlíteni továbbá, hogy az északi régió további lényeges sajátossága ezenfelül az ott kialakult muszlim többség, amely a szomszédos államokbeli erők csatlakozását is motiválta. Ebben az időszakban számos fegyveres csoport jelent meg az ország területén, ami magával vonzotta az őket üldöző külföldi (francia, amerikai, ugandai) erők megjelenését is. Mindez jelentős mértékben aláásta az önerőből rendet és biztonságot fenntartani képtelen Bozizé hatalmát. Mindennek ellenére a számos különböző csoportba tömörülő, azonban létszámát tekintve csupán néhány száz fős koordinálatlan erőket sikerült eleinte visszaverni. A különböző felekkel az elnök külön-külön egyezett meg. A 2007–2008-as békekötéseket

⁸ MARSÁI 2014.

követően az ország helyzete lényegében változatlan maradt, bizonyos mutatók szerint (például születés kori várható élettartam, egy főre jutó GDP) azonban még tovább romlott. Mindennek eredményeképp a társadalmi elégedetlenség 2012-re sem szűnt meg, sőt Szeleka néven egy magát a muszlim vallás mentén definiáló, újabb csoportosulás alakult. A csoport felbukkanását és későbbi radikalizálódását valószínűsíthetően nagymértékben megalapozta, hogy a kormányzat az északi, főképp muszlimok által lakott területeken nem igazán eszközölt befektetéseket. Elmondható továbbá, hogy eme területek lakosságának sokkal szorosabb társadalmi kapcsolata volt a szomszédos Csád, illetve Szudán államokkal (fulani etnikum), mint sem saját országával. A Szelekával és tevékenységével szemben később, vélhetően a francia eredetű propaganda eredményeképp aktivizálódott az Anti-balaka, egy még Bozizé hatalomra kerülése előtti időben alakult, kisebb helyi biztonsági alakulatokból álló tömörülés.⁹

Nigéria

Az ország területi történetiségét tekintve részben érthetővé válik, hogy napjaink Nigériájában hogyan került 500 etnikum egy nemzeti zászló alá. A térséggel kapcsolatban elmondható, hogy már Kr. e. 9000-ben is lakott volt. A mai helyzet szempontjából releváns korszakként a Fulani Birodalom említendő, amely a szóban forgó területen 1903-ig, a gyarmatosítás kezdetéig állt fenn. Míg nyugaton a joruba népcsoport szempontjából releváns Ife és Oyo Királyságok, addig a déli területeken a Benini Birodalom említendő. Történelmi léptékben a következő fontos stáció a Királyi Niger Társaság 1885-ös megalapítása volt. A britektől való függetlenedés 1960. október 1-jén történt meg, ezt követően azonban az addig egyben tartott és háttérbe szorított társadalmi feszültségek elkezdtek kifejteni hatásukat. Mindennek eredményeképp az ezredfordulóig kis szünettel, de lényegében katonai diktatóriumok sora fémmjelzte az országot. Az első demokratikus jellegű választásokat 1999-ben tartották.

Az ország megosztottságát természetesen legfőbb földrajzi erőforrása, a kőolaj is elősegíti. Tekintve, hogy az ország GDP-jének több mint felét az ipari termelés, azon belül pedig nagyrészt az olajipar adja (5. ábra), az ebből való gazdasági részesezés kardinális kérdés a társadalom rétegei között. Az ország 1970-ben csatlakozott az OPEC-be (Organization of the Petroleum Exporting Countries), aminek eredményeképp az olajból származó bevétele nagymértékben megnövekedett. A korrump környezet miatt azonban a társadalmi feszültség az elosztással kapcsolatban továbbra is fennmaradt. Érdekes megemlíteni, hogy a klasszikus afrikai nagyhatalmi versengés és erősödő jelenlét Nigériában is tetten érhető, ugyanis az ország két legnagyobb importőre az Egyesült Államok és Kína.

⁹ BASSOUM 2018; HOOGSTRATEN – O'TOOLE – GILES-VERNICK [é. n. b.].

5. ábra: Nigéria főbb nyersanyaglelőhelyei
 Forrás: <http://oanweb.org/facts-about-nigeria/>

A jelenlegi polgárháborús állapotok kialakulásáért az ország kiváltképp diverz jellege mellett természetesen olyan aktív tényezők is közrejátszottak, mint a Boko Haram (Dzsamaatu ahlisz szunna lidda'awaati wal-dzsihád, A próféta tanításai és a dzsihád propagálására kész emberek) tevékenysége. A szervezet előfutáraként az 1980-as társadalmi elégedetlenség élére állt radikális prédikátor, Maitatsine személyét és az általa hitszónokolt közösséget szokás említeni. Az ország északkeleti részén aktív szervezet 2002-ben alakult, és álláspontja szerint a Nyugat tehet a lakosságot sújtó nehéz életkörülményekről, illetve a déli keresztények gazdagságával szemben álló, északi muszlim emberek szegénységéről. Célja az iszlám törvények alapján létrehozni egy önálló államot (a szervezet 2015-ben ideológiailag hűséget fogadott az Iszlám Állam nevű szervezetnek¹⁰). A Mohamed Jusuf által alapított szervezet bár eleinte békés módszerekkel is operált, az Abubakar as-Shekau által vezetett radikális részleg már intézett támadásokat. Rendőrségi erők 2009-ben eliminálták Mohamed Jusufot, holttestét pedig elrettentésként közszemlére tették, aminek eredményeképp a Boko Haram vezetését a radikális vonal vezére vette át. Ennek következtében az eleinte

¹⁰ GEORGE 2021.

rendőrségi és katonai, később pedig már polgári célpontok ellen elkövetett támadások száma 2010 után megnövekedett.

A polgárháború és az általános biztonsági válság

Közép-afrikai Köztársaság

Az Anti-balaka és a Szeleka ellentéte révén a válsághelyzet gyakorlatilag polgárháborúvá eszkalálódott. A konfliktus ténylegesen 2012-ben, az ellenzéki csoportok több városra (Sibut, Damara, Dekoa) kiterjedő támadássorozatával kezdődött, amelyek egyértelmű célja Bozizé hatalmának megdöntése volt. A két csoporton túl, a konfliktus során részt vevő külföldi államhatalmak közül hármat érdemes megemlíteni. A szomszédos Csád nem csupán a lokális biztonság stabilizációja mentén, de a Közép-afrikai Köztársasággal közös olajmezője révén saját kitermelése kapcsán is érdekeltté vált a helyzet megoldásában. Franciaország, akivel bár a Bozizé-féle rezsím Kínával (olaj) és a Dél-afrikai Köztársasággal (uránium) kötött nyersanyag-kitermelési szerződések révén igencsak romló kapcsolatot ápolt, mégis az ENSZ békefenntartó erők megérkezéséig magasabb számú erőt állomásoztatott. Végül de nem utolsósorban pedig az Egyesült Államok, akinek olajkitermelése, valamint a Kínával folytatott globális rivalizálása szintén jócskán érdekeltté teszi a geopolitikailag is sajátos fekvésű ország helyzetének alakulásában.¹¹

Idriss Déby, csádi elnök bár ekkorra már elvesztette az egykor általa is támogatott Bozizé-be vetett bizalmát, a főváros előtt a MICOPAX kereteiben harcoló csádi katonák mégis jelentősen hozzájárultak az ostrom megállításához és a felek tárgyalóasztalhoz ültetéséhez. A 2013 elején elinduló tárgyalások eredményeképp a korábbi ellenzéki szószóló, Michel Djotodia által vezetett Szeleka beleegyezett Bozizé 2016-ig tartó elnöklésébe azzal a feltétellel, hogy a jelenlegi rezsím csupán meghatározott területeken tevékenykedhet, mindemellett szervezete több miniszteri pozíciót is kap.

A megállapodás azonban nem volt hosszú életű, és a harcok márciusban már kiújultak. Olyannyira, hogy március 23-án a már 5 szervezetet magába tömörítő Szeleka elérte Bangui elnöki palotáját, aminek következtében az elnök a Kongói Demokratikus Köztársaságba menekült. Az események után 2013. március 25-én Djotodia elnökké nyilvánította magát. A helyzet látszólagos stabilizációja révén a nemzetközi környezet igyekezett újragondolni politikáját és viszonyulását az új, jelentős katonai bázissal rendelkező rezsím irányába. Beszédes, hogy noha április 13-án Djotodia ténylegesen, legitím úton államfővé lépett elő, az ECCAS (Közép-afrikai Államok Gazdasági Közössége) bár tárgyalásokat folytatott vele, a szervezet mégis az államban állomásozó 500 fős békefenntartó kontingensét négyszeresére emelte volna. Mint az később, ugyanezen év nyarán nyilvánvalóvá vált, Djotodia és miniszterelnöke az eddigiekben háttérbe szoruló muszlim területekre való koncentrációjuk mellett egy jelentős, iszlám országok (Katar, Szudán, Szaúd-Arábia) felé való nyitással több szomszédos állam (Dél-Szudán, Csád, Uganda) aggodalmára adtak okot. A hatalmat átvevő szervezet

¹¹ MARSAI 2014.

harcosai rendszeres portyázásai révén jelentősen rontották a közbiztonságot. Habár a Szelekát hivatalosan feloszlatták, tagjait pedig a reguláris haderőkbe integrálták, a biztonsági helyzet mégsem változott.

A konfliktus következő említésre méltó pontja 2013. december 5-ére datálható, amikor is a helyzet eskalációját látva az ENSZ meghozta 2127-es határozatát, amelyben felhatalmazta a francia erőket, hogy azok minden lehetséges módon óvják meg a civil lakosságot a polgárháború okozta fenyegetésektől. A határozat nyomán az akkori francia elnök, François Hollande be is jelentette az országban állomásozó francia alakulat létszám bővítését. A harcok azonban Banguiban tovább folytatódtak, ugyanis az Anti-balaka és a külföldre menekült Bozizé hívei ellentámadásokat eszközöltek. Mindennek eredményeképp az általános káosz tovább terjedt, és a harcok már a vidéken is elharapódtak. A nemzetközi csapatok, élükön a franciákkal sajnos nem rendelkeztek megfelelő kapacitással ahhoz, hogy érdemben beavatkozassanak az ekkorra már a fővárosban körülbelül 400 fő halálos áldozattal járó folyamatokba. A konfliktus körülményeivel kapcsolatban megjegyzendő, hogy bár a részt vevő fegyveres erők száma nem haladta meg a néhány ezer főt egyik oldalon sem, az általános válsághelyzet és bizonytalanság óriási menekülthullámot indított el a körülbelül 4,5 millió fős lakosságból (2014 januárjában hozzávetőlegesen 1 millió fő menekült). Egy másik, a reguláris erők hatékonyságát nehezítő tényező az ország éghajlatából fakadó őserdős és fás szavanna területi jellege volt. Mindez ugyanis a milíciák számára nem csupán menedéket, de a támadások előtt is kiváló fedést biztosított, továbbá szinte lehetetlenné tette a franciák számára a légi erők alkalmazását is.¹²

Tekintve, hogy a konfliktus továbbra sem változott érdemben, 2014 januárjában az ECCAS ismét gyűlést tartott, ahol a Djotodianak szánt bizalmat megvonták, és lehetőséget adtak neki, hogy Beninbe vonuljon száműzetésbe. Az elnök hivatalából január 10-én távozott. Az átmeneti hatalom pedig a Nemzeti Átmeneti Tanácshoz került, amely feladatául megkapta az új államfő választását is. Az országban állomásozó reguláris erőkkel kapcsolatban elmondható, hogy a cél ezt követően azok egységesítése, illetve létszámuk növelése volt annak érdekében, hogy a konfliktust hatékonyabban tudják kezelni. Említésre méltó, hogy az Európai Unió – bár néhány tagállam elhatárolódása révén nem teljes vállszélességgben, de – szintén misszió indítását (500 fő), illetve pénzügyi támogatás nyújtását fogadta el (500 millió euró) a közép-afrikai helyzet stabilizációja érdekében.¹³

Az új elnököt a Nemzeti Átmeneti Tanács január 20-án, választások útján Catherine Samba-Panza személyében határozta meg, aki Bangui polgármestereként tanúsított semleges és pártatlan politikája mentén kezdte meg munkáját számos technokrata alkalmazásával, valamint egyaránt Szeleka és Anti-balaka oldalról érkező miniszterek pozícióba ültetésével. Fontos megemlíteni azonban, hogy bár a felszínen látszólagos kompromisszum alakult ki, a helyenkénti, ad hoc jelleggel előforduló erőszakos atrocitások még a fővárosban sem szűntek meg.

Az ország történetében a következő fejezetet a 2016-os általános választások hozták, amelyet több mint 2/3-os győzelemmel Faustin Archange Touadéra, a korábbi

¹² MARSÁI 2014; DOUGLAS-BOWERS 2015.

¹³ MARSÁI 2014.

elnök, François Bozizé egykori miniszterelnöke nyerte meg. A korábbi matematika-professzor, csakúgy, mint elődje, Catherine Samba-Panza támogatói szemében a keresztény–muszlim ellentét közötti hídként, illetve a permanens konfliktusban lévő ország gazdaságának potenciális fellendítőjeként jelent meg.

A kezdeti optimizmus azonban nem tarthatott soká, ugyanis bár az említett, vallási ellentétben alapuló Anti-balaka–Szeleka-konfliktus elcsendesült, az egykori Szeleka-ernyőszerkezet extagjai közötti rivalizálás felerősödött. A felfegyverzett csoportoknak sikerült elérniük, hogy a központi hatalom gyakorlatilag csupán a fővárosra terjedjen ki, aminek eredményeképp az ország középső, északi és nyugati tartományaiban az erőszak és az említett csoportok tevékenysége gyakorlatilag kontroll nélkül folyhatott tovább. Mindennek következtében az ország gazdasága tovább romlott, a lakosság 75%-a szegénységbe süllyedt.¹⁴

A fegyveres csoportok szabad garázdálkodását látva az ENSZ 2014 áprilisában elindította a Franciaország és az Afrikai Unió egységeit magába tömörítő MINUSCA békefenntartó műveletét, amelynek mandátuma a civil lakosság védelmére, illetve az említett törvényen kívüli csoportok lefegyverzésére terjedt ki. A misszió létszámát tekintve 2022 májusában körülbelül 15 ezer békefenntartó teljesített szolgálatot a közép-afrikai országban. A misszió eredményességét illetően azonban mind az infrastruktúra hiánya, mind pedig a katonai erő bevetésétől való idegenkedés jelentős hátráltató tényezőként említendő.

A helyzet további alakulásában a következő látszólagos stációt a 2017 júniusában a kormányzat és a 14 fegyveres csoportosulásból 13 által aláírt békeszerződés jelentette, azonban tényleges eredménye ennek sem volt, ugyanis az ország 2/3-ának területe felett az ellenőrzést továbbra is a törvényen kívüli csapatok birtokolták.

Jól szemlélteti a szituáció 2018-as állapotát az az eset, amikor a MINUSCA és a kormányzati biztonsági erők áprilisban leszerelési műveletet terveztek Bangui szomszédságában, aminek hallatára a többségében muszlimok által lakott régióban a védtelenné válás félelmében összecsapások törtek ki, amelyek 20 halálos áldozattal és 150 sebesülttel jártak. Ezt követően a lakosság 16 holttestet fektetett a MINUSCA parancsnoksága elé, a felelősséget ily mód a békefenntartókra hárítva. Szintén 2018-ban történt, hogy egy fegyveres egy templomba törve 16 emberrel, köztük egy pappal végzett. Ezt követően az országban több mecsetet is támadás ért.¹⁵

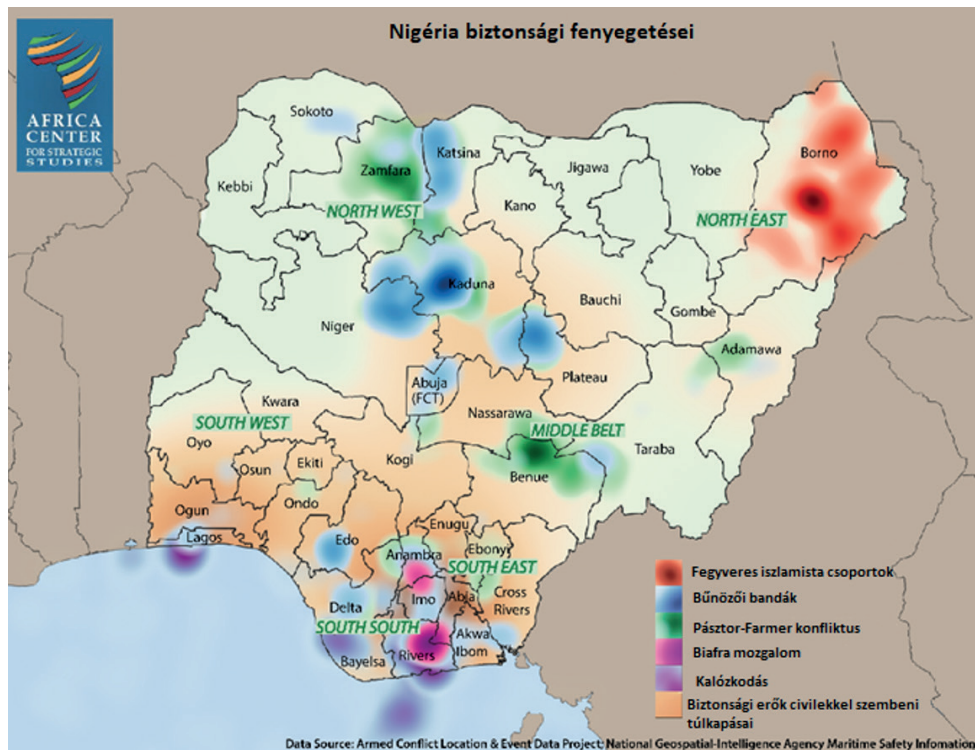
Nigéria

2014-ben a Boko Haram terrorszervezet már körülbelül 30 ezer négyzetkilométeres terület felett ellenőrzött az ország északkeleti részén (6. ábra). A több tízezer ember halálos áldozatával járó konfliktus közel 2 millió nigériai lakost tett otthonát elhagyni kényszerülő földönfutóvá. A legnagyobb sajtóvisszhangot kapó eset a 2014-es 276 iskolás lány elrablása volt Borno állam Chibok városából. A fiatal, részben keresztény vallású lányok elhurcolásának célja a szervezet tagjaihoz való házítás volt. Bár néhányuknak

¹⁴ BBC 2016.

¹⁵ Lásd: www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/violence-central-african-republic

sikerült megszökni vagy tárgyalás útján szabadulni, az elraboltak több mint feléről napjainkig sincs információ.¹⁶

6. ábra: Nigéria biztonsági fenyegetései

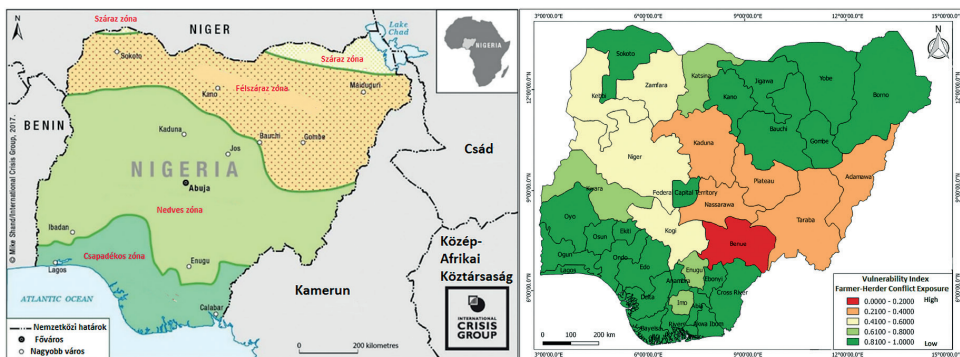
Forrás: <https://africacenter.org/spotlight/nigeria-diverse-security-threats/>

Szintén nagy médiafigyelmet váltott ki a 2015-ös Baga városa melletti katonai támaszpont elfoglalása és az azt követő körülbelül 2000 ember kivégzésével végződő eset.¹⁷ Muhammadu Buhari 2015-ös elnöki pozícióba kerülését követően az északkeleti régió biztonságának javítása érdekében fokozott erőfeszítések kezdődtek, aminek eredményeképp 2016 végén hivatalosan is bejelentették, hogy a szervezet elleni küzdelmet megnyerték. 2017 tavaszán pedig hivatalosan is bejelentették, hogy a Nigéria–Kamerun-határszakasz valamennyi települését felszabadították a Boko Haram fennhatósága alól. Habár a nigériai katonai alakulatok Csád, Benin, Kamerun és Niger segítségével valóban felszámolták a szervezet jelentős részét, teljesen megszüntetni azonban nem sikerült. 2018 februárjában ugyanis a Boko Haram egy szárnya, a Nyugat-Afrikai Iszlám Állam ismét iskolás lányok elrablását követte el. A több mint 100 fiatal lányt ezúttal azonban körülbelül egy hónappal később már szabadon engedték. Azt, hogy a helyzet

¹⁶ KHALID IN ABUJA – FITZGERALD 2022.

¹⁷ MARK 2015.

radikális mivolta napjainkra sem változott, az idei pünkösdi alkalmával Owo városában történt, legalább 50 halálos áldozattal járó mészárlás példázta.¹⁸ A terrorcselekményt vélhetően a Nyugat-Afrikai Iszlám Állam hajtotta végre, bár nem kizárt, hogy vallási indíttatásból szélsőséges fuláni követték el. Az országban, ahol az észak–dél ellentét a klasszikus muszlim–keresztény ellentét mellett a gazdasági életkörülmények révén is jelentős mértékben megosztja a társadalmat (északon nehezebb életkörülmények, míg délen kikötők, gazdasági központok miatt az általános életszínvonal magasabb) a klímaváltozás is aktívan alakítja az ország helyzetét (7. ábra).

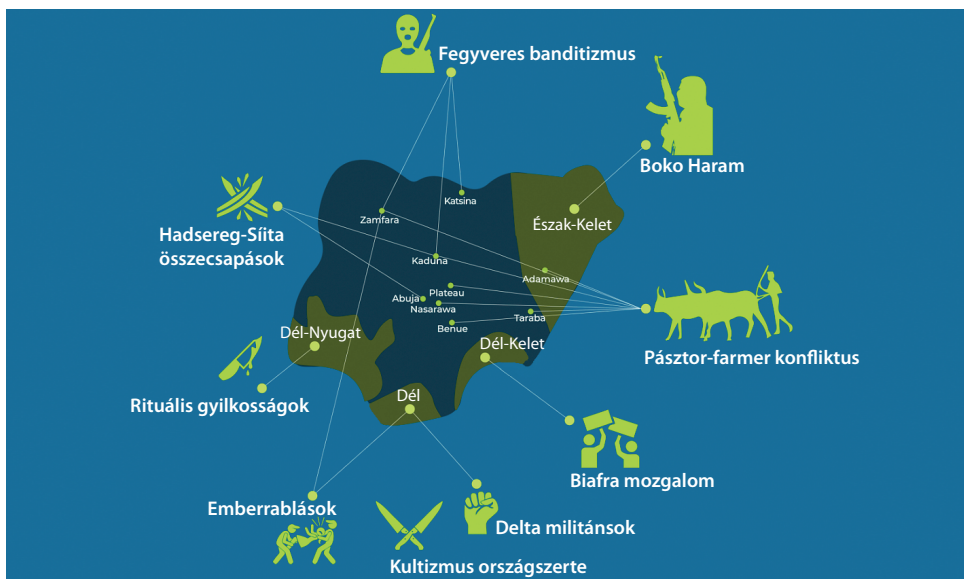

7. ábra: Nigéria éghajlata és a farmer–pásztor konfliktusok eloszlása

Forrás: www.crisisgroup.org/africa/west-africa/nigeria/252-herders-against-farmers-nigerias-expanding-deadly-conflict#map-37815-1; www.researchgate.net/figure/Farmer-herder-conflicts-vulnerability-in-Nigeria_fig3_341294696

A pásztorkodó, nomád életmódot folytató fuláni törzs ugyanis a klímaváltozás következtében egyre délebbre kényszerül legeltetni a szarvasmarháit és kecskéit. Céljuk, hogy az országban törvénybe iktassák a legeltetésről szóló jogszabályt, aminek eredményeképp az országban számos területen legitím lenne tevékenységük. Ez azonban a javarészt a délebbi területeken letelepedett farmerek által ellenzett. A Nyugat-Afrikai Iszlám Állam az alapkonfliktust kihasználva fegyvereket ad a fuláni törzsnek, hogy a bizonyos mértékben vallásilag is színezett konfliktust tovább szítsa. Az országban azóta az emberrablások és terrorcselekmények általánosak lettek. A kaotikus állapotok elszenvedését természetesen a társadalom legalacsonyabb rétege érzi a leginkább. A nagyságrendileg 1,7 millió 5 évnél fiatalabb gyermek alultápláltságának veszélye mellett, egy szeptemberi becslés szerint körülbelül 5 ezerre volt tehető azok száma, akik a rákövetkező 2 hónapban meghalhatnak. A teljes nigériai biztonsági helyzet megértéséhez fontos szót ejteni még a szeparatista törekvésű Biafra mozgalomról is, akik a közelmúltban törekvéseik komolyanvétele érdekében szélsőséges eszközökhöz folyamodtak és lelőtték Eze Ignatius Asort, az Ibo állami Obudi-Agwa közösség vezetőjét, mindezzel tovább tarkítva Nigéria egyébként sem éppen pangó biztonsági térképét (8. ábra).

¹⁸ Ulicza 2022.

8. ábra: Nigéria biztonsági térképe

Forrás: <https://africanarguments.org/2018/12/boko-biafra-nigeria-insecurity-2019-elections/>

Aktuális helyzet és összegzés

Az aktuális helyzetet tekintve megállapítható, hogy a Közép-afrikai Köztársaságban a konfliktus továbbra sem oldódott meg, ugyanis az ENSZ Biztonsági Tanácsa november 22-én fogadta el a békefenntartó misszió 1 évvel való meghosszabbítását. A Franciaország által kidolgozott határozat a helyi hatóságokat egy nagyszabású békefolyamat elindítására, illetve valamennyi civil lakosságot érő támadás beszüntetésére szólította fel.

Összességében elmondható, hogy a Közép-afrikai Köztársaságban kialakult polgárháborús helyzetben a vallási dimenzió megkerülhetetlen. Fontos kiemelni azonban, hogy a válság eszkalációjában a kontinensen nem idegen „gyenge államiség”, illetve a társadalmi elégedetlenség is jelentős szerepet játszott. A nemzetközi szerepvállalást tekintve az eddigiekben egyértelmű, határozott megoldás helyett a konfliktust sokkalta inkább konzerváló többnemzeti jelenlétről lehet beszámolni. Említésre méltó, hogy néhány nemzetközi szereplő (például Kína, Dél-afrikai Köztársaság) a krízisállapotot kihasználva próbált előnyös alkupozicióba kerülni az ország nyersanyagaiért¹⁹ folyó küzdelemben. A válság érdekes sajátossága, hogy bár mindkét oldalról, illetve a semleges zónából is került ki elnök, az országban dúló, helyenként szélsőséges erőszakot eredményező állapotokra a főváros határain kívül lényegében egyikük sem tudott hatással lenni. A mindenkori hatalom elsődleges célja saját pozíciójának minél stabilabb

¹⁹ The Smart Trender 2023.

helyzetbe állítása volt. Hasonlóan Bozizé-hoz, aki egy katonai puccs félelmében hanyagolta a haderőreformot, úgy bár szofisztikáltabb eszközökkel, de a jelenlegi elnök, Faustin Archange Touadéra is aktívan törekszik saját hatalmának bebetonozására. Mindez azonban az eddigiekben sikertelennek látszik, ugyanis szeptemberben a Legfelsőbb Bíróság elutasította az elnök azon reformjavaslatát, amely többek között eltörölte volna az elnöki pozíció betöltési időkorlátját, illetve októberben szintén a Legfelsőbb Bíróság utasította el azon javaslatot is, amelyet az előző javaslatának elutasítását követően nyújtott be, és az 1946 és 1955 között végzett magas iskolai végzettségű hivatalnokokat nyugdíjazta volna – vélhetően későbbi javaslatainak könnyebb keresztülteltele érdekében – automatikusan ezen év december 31-ével. A Közép-afrikai Köztársaságban kialakult általános instabilitás és gyenge államiség, a pogromok lehetősége, az állami erőszak-monopólium hiánya, illetve a társadalmi feszültség okozta problémák²⁰ továbbra sem látszanak megoldódni, ugyanakkor a közelmúltban, az eddigi tapasztalatokra alapozottan a békefenntartók létszámának megnövelése, valamint az elnöki hatalom korlátozása még az erőszakos, vallásilag túlfűtött események brutalitása ellenére is hosszú távon némi reményre adhat okot.

Nigériában a térségbeli Közép-afrikai Köztársaság polgárháborújához hasonlóan számos párhuzamos társadalmi folyamat azonosítható. Fontos kiemelni, hogy míg utóbbiban felismerhető egy konkrét, a biztonsági helyzet középpontjában álló folyamat, addig Nigériában több, hasonló súlyú, földrajzilag külön-külön az ország valamennyi részére kiterjedő biztonsági problémáról beszélhetünk. Aktualitásként említhető, hogy egy októberi közlés alapján az áradások következtében azonosított áldozatok száma átlépte a 600-at, továbbá 1,3 millió embert otthonának elhagyására készítetett.²¹ A kereszténység helyzete a kontinens legnépesebb országában az elmúlt időszakban egyáltalán nem nevezhető biztonságosnak. Az Open Doors 2022-es keresztényüldözésről szóló világranglistáján Nigériát a 7. legrosszabb helyként azonosították. A 98 millió fős keresztény hívőközösség nem csupán a Boko Haram²² és a Nyugat-Afrikai Iszlám Állam, de a fuláni fegyveres csoportok tevékenysége kapcsán is nehéz életkörülményekbe ütközik. Különösen igaz ez az ország északi részére, ahonnan éppen ezen okok miatt a déli irányú keresztény migráció az utóbbi időben megnövekedett.²³ Az elemzés szerint egy évre visszamenőleg a világon csaknem 6 ezer keresztény áldozatot adminisztráltak, aki a vallása miatt halt meg; az esetek körülbelül 79%-a Nigériában történt.

Érdekes tény, hogy mindennek ellenére egy a PricewaterhouseCoopers általi becslés szerint a nigériai gazdaság a világranglista 20. helyéről 2050-re a 9. helyre léphet elő, maga mögé utasítva az iparnagyhatalom Németországot is. Mindez abból a szempontból pozitív képet fest, hogy a térség a kőolaj mellett számos más ásványkincse révén a jövőben várhatóan egyre nagyobb nemzetközi figyelemnek örvend. Remélhetőleg ez a térség általános biztonságára is kiterjed majd, és a nagyhatalmi érdekek a jövőben afelé tendálnak, hogy a valamennyi sebből vérző biztonsági helyzet stabilizálódjon.

²⁰ Ma7 2021

²¹ ASADU 2022.

²² Center for Preventive Action 2022.

²³ Migrációs Szemle 2022.

Irodalomjegyzék

- ASADU, Chinedu (2022): Nigeria Races to Assist Flood Victims; Death Toll Tops 600. *AP News*, 2022. október 18. Online: <https://apnews.com/article/floods-africa-nigeria-muhammadu-buhari-climate-and-environment-5191293198a1d9a-9e88a8c5d35d841f3>
- BASSOUM, Mamadou (2018): Central African Republic Conflict: The Motive and Beneficiary. *AFAM*, 2018. május 4. Online: <https://afam.org.tr/central-african-republic-conflict-motive-beneficiary/>
- CAR Presidential Election: Faustin Touadera Declared Winner. *BBC*, 2016. február 20. Online: www.bbc.com/news/world-africa-35623491
- DOUGLAS-BOWERS, Devon (2015): Colonialism, Coups, and Conflict: The Violence in the Central African Republic. *Foreign Policy Journal*, 2015. február 6. Online: www.foreignpolicyjournal.com/2015/02/06/colonialism-coups-and-conflict-the-violence-in-the-central-african-republic/
- Fund For Peace (2022): *Fragile State Index Annual Report 2022*. Online: <https://fragilestatesindex.org/wp-content/uploads/2022/07/22-FSI-Report-Final.pdf>
- GEORGE, Libby (2021): Boko Haram Fighters Pledge to Islamic State in Video, Worrying Observers. *Reuters*, 2021. június 27. Online: www.reuters.com/world/africa/boko-haram-fighters-pledge-islamic-state-video-worrying-observers-2021-06-27/
- HACKETT, Conrad (2022): Global Population Projected to Exceed 8 billion in 2022; Half Live in Just Seven Countries. *Pew Research Center*, 2022. július 21. Online: www.pewresearch.org/fact-tank/2022/07/21/global-population-projected-to-exceed-8-billion-in-2022-half-live-in-just-seven-countries/
- HOOGSTRATEN, Jan S. F. van – O'TOOLE, Thomas E. – GILES-VERNICK, Tamara Lynn [é. n. a]: Economy of the Central African Republic – Britannica. Online: www.britannica.com/place/Central-African-Republic/Economy
- HOOGSTRATEN, Jan S. F. van – O'TOOLE, Thomas E. – GILES-VERNICK, Tamara Lynn [é. n. b]: Ethnic Groups of the Central African Republic – Britannica. Online: www.britannica.com/place/Central-African-Republic/Ethnic-groups
- HOSSZÚ István szerk. (2015): *Országismertető Közép-afrikai Köztársaság*. Online: http://real.mtak.hu/21942/1/Kozep_afrikai_Kozi_2015_02_16_u_073436.347084.pdf
- KHALID IN ABUJA, Ishaq – FITZGERALD, James (2022): Nigeria's Chibok Girls: Two Victims Found Eight Years on. *BBC News*, 2022. július 27. Online: www.bbc.com/news/world-africa-62324294
- MARK, Monica (2015): Boko Haram's 'Deadliest Massacre': 2,000 Feared Dead in Nigeria. *The Guardian*, 2015. január 10. Online: www.theguardian.com/world/2015/jan/09/boko-haram-deadliest-massacre-baga-nigeria
- MARSAI Viktor (2014): Válságok Közép-Afrikában: a dél-szudáni és a közép-afrikai polgárháború. *Nemzet és Biztonság*, 2014/1, 26–47. Online: <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/neb/article/view/4188/3426>
- MARSAI Viktor – NAGYNÉ Rózsa Erzsébet (2020): *Magyarország és Afrika 2018–2025*. Budapest: Dialóg Campus. Online: https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/15776/852_Magyarország%20es%20Afrika.pdf?sequence=1

- Migrációs Szemle 2022. 02. 07. Migrációkutató Intézet. Online: www.migraciokutato.hu/wp-content/uploads/2022/02/Migraciokutato_Intezet_MIGRACIOS_SZEMLE_20220207.pdf
- NÉMETH Csenge (2021): Az afrikai keresztények sorsa. *Biztonságpolitika*, 2021. április 9. Online: <https://biztonsagpolitika.hu/egyeb/az-afrikai-keresztenyek-sorsa>
- ULICZA Tamás (2022): Vér az oltáron: keresztényüldözés Nigériában. *Magyarországi Református Egyház*, 2022. június 10. Online: <https://reformatus.hu/vilagban/hirek/ver-az-oltaron-keresztenyuldozes-nigeriaban/>